

І. В. РАДЧЕНЯ

аспірант

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ЖИТТЄТВІРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті проаналізовано роль життєтворчого потенціалу гуманітарних дисциплін у процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів. У результаті узагальнення інформації дійшли висновку, що життєтворчий потенціал гуманітарних дисциплін є досить високим, особливо в процесі підготовки вчителя початкових класів. Внаслідок цього збільшується роль гуманітарних наук у формуванні особистості вчителя, бо лише в культурній спадщині людства підростаюче покоління може знайти відповіді на актуальні для них питання. Вказано на те, що теоретична значущість і недостатня практична розробленість теми відкривають перспективи для подальшого її дослідження.

Ключові слова: життєтворчий потенціал, гуманітарні дисципліни, підготовка, майбутній учитель.

Пріоритетне завдання сучасної освіти – виховання цілеспрямованої особистості, яка прагне до повної реалізації можливостей і готова до опанування інноваційного досвіду, здатна робити відповідальний і правильний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Саме тому метою навчального процесу стає формування таких якостей особистості, які допоможуть успішно адаптуватися молоді в соціумі. Відомо, що культура людства є об'єктом вивчення гуманітарних дисциплін. Саме ці дисципліни на сучасному етапі розвитку допоможуть підростаючому поколінню знайти відповіді на важливі питання (морально-етичні засади, гармонія буття в досвіді людської цивілізації). Тому тема дослідження є досить актуальною.

Проблему життєтворчого потенціалу гуманітарних дисциплін розглядали у педагогіці, психології, філософії та інших науках. Психолого-педагогічні аспекти проблеми було представлено у працях І. Беха, В. Семиченко, О. Яковлевої та ін. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у ВНЗ розглядалася у роботах В. Гриньової, Т. Довженко, Л. Ткаченко, Л. Філатової, В. Шищенко та ін. Аналіз різних джерел засвідчив, що, незважаючи на значну кількість наукових праць та публікацій, дослідження проблеми життєтворчого потенціалу гуманітарних дисциплін не можна вважати завершеним. Саме тому воно потребує подальшого вивчення.

Мета статті – проаналізувати роль життєтворчого потенціалу гуманітарних дисциплін у процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

В аспекті сучасних процесів інтеграції та глобалізації світового простору на перше місце часто виходять питання конкурентоспроможності

України. Саме тому увага вчених спрямована на освітню сферу в контексті динаміки сучасного суспільства, нестабільності соціальних процесів і підвищення їх невизначеності. Транзит людства до інформаційного суспільства і суспільства знань особливо актуалізує наукове вивчення проблем взаємозв'язку освіти і соціуму. На сьогодні під дією цілого ряду революцій – телекомунікаційної, управлінської та інших – відбуваються суттєві зміни структури суспільства, що призводить до збільшення людського потенціалу (життєтвірний, креативний, діяльнісний, освітній тощо). Це виявляється, передусім, в освітній сфері. Сучасні суспільні, політичні, економічні проблеми в країні підштовхнули сферу освіти до трансформаційних змін. Рівень розвитку освіти в будь-якій державі визначає економічне і соціальне благополуччя суспільства. В Україні освіта поступово трансформується в основний ресурс самозбереження і розвитку соціуму. Вища освіта є одним із елементів, який сприяє становленню України як демократичної держави. У зв'язку з цим у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року обґрунтована необхідність кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості та конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України до міжнародного освітнього простору. Розвиток національної освітньої системи в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ ст. вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найбільш гострих проблем, що стримують розвиток, які не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну сучасній історичній епосі [1].

І. Фізер говорив, що гуманітарні дисципліни, в які б філософські системи вони не були заякорені, якісно збагачують інтелект студента, урівноважують його/її емоції, пожвавлюють його/її уяву і знайомлять його/її з тією особливою людською дійсністю, яку створила і продовжує творити людина. Точні науки, що вивчають фізичну дійсність на всіх її рівнях – субатомному, атомному, молекулярному, генетичному, органічному, екологічному, космічному – цього не роблять [3, с. 12].

У межах нашого дослідження доцільно розглянути життєтвірний потенціал дисциплін гуманітарного циклу. Навчальний план Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди був розроблений Міністерством освіти і науки України на 4 роки (2015–2019 н.р.) і затверджений протоколом вченої ради університету № 3 від 12.06.2015 р. План навчального процесу включає в себе декілька циклів. Перший з них – цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки. Він передбачає вивчення таких навчальних дисциплін: Україна: історія і сучасні реалії (історія української культури, політологія і соціологія, правознавство, основи економічної теорії); філософія; безпека існування людини в навколишньому середовищі (безпека життєдіяльності та основи охорони праці, цивільний захист); українська мова (за професійним спрямуванням); іноземна мова. Саме на цей цикл ми звернемо свою увагу.

Важливість життєтвірного потенціалу гуманітарних предметів пояснюється їх сутністю, а саме: філософія – наука, яка вивчає суттєві характеристики ставлення людини до природи, соціуму та духовного життя в усіх його основних проявах; історія – наука, яка вивчає минуле людства, покладаючись при цьому на письмові та матеріальні свідчення минулих подій; безпека життєдіяльності – наука, що вивчає теоретичні основи взаємодії людини з навколишнім світом і способи забезпечення безпеки її життя і діяльності в середовищі існування й умовах сучасного виробництва; українська мова (за професійним спрямуванням) – наука, яка допоможе оволодіти навичками правильного професійного спілкування та долучає особистість до своєрідного духовного коду нації; іноземна мова – наука, яка допоможе вільному спілкуванню з людьми інших країн. Усі гуманітарні дисципліни мають важливі й цінні складові, які можуть перетворитися на орієнтири для студентів.

Таким чином, гуманітарні предмети спрямовані передусім на формування історико-літературних знань, культури, розвиток багатства почуттів у підростаючого покоління і молоді, ознайомлення їх із роллю творчості в житті людини і суспільства. Тому важливим завданням для освіти сьогодні є використання життєтвірного потенціалу гуманітарних дисциплін у процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів, що дало б змогу студентам краще зрозуміти саму людину, суть її буття, діяльності й розвитку та усвідомити її труднощі у співіснуванні з природою, стосунках із суспільством, культурою, творчістю, із самою собою. Адже саме вчитель початкових класів повинен донести свої знання у доступній формі наступним поколінням, а отже оновлення і розквіт суспільства неможливі без учителя і високого рівня його професіоналізму.

Аналіз підходів до визначення життєтвірного потенціалу гуманітарних наук у різні історичні періоди і в різних народів дав змогу дійти висновку, що вже в стародавні часи різні суспільства відповідно до рівня розвитку культури надавали значущості добору навчального матеріалу стосовно досліджуваної проблеми. Так, із глибокої давнини люди втілювали свої уявлення про добро та зло у міфах, легендах, релігійних ученнях та ознайомлювали з ними майбутні покоління.

Витоки ідеї про виховний і життєтвірний потенціал гуманітарних наук у формуванні моральності підростаючих поколінь лежать в античному світі, який є колыскою європейської культури й освіти. Саме там виникла праматір усіх гуманітарних наук – філософія, яка є підґрунтям різноманітних сучасних антропологічних, культурологічних, педагогічних концепцій.

Проаналізувавши ідеї українських педагогів (Г. Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинського, К. Ушинського), можна підсумувати, що духовне виховання засобами гуманітарних наук і наразі впливає на свідомість та почуття і сприяє формуванню високих ідеалів людини як носія добра, правди, душевної краси.

У сучасних умовах розвитку національної системи освіти в Україні значно підвищуються вимоги до духовного зростання дітей і молоді, зокрема формування в них національної свідомості, планетарного світогляду, моральної самостійності, соціальної активності тощо. Сьогодні в суспільній свідомості домінує переконаність у тому, що майбутнє України визначатиметься духовністю особистості, де вирішальним критерієм рівня освіти молодої людини буде не сума знань, не збагачення пам'яті чи розвиток інтелекту, а її світогляд, розуміння нею свого людського призначення, бачення напрямів реалізації себе як особистості, її здатність до адаптації в ситуації постійних змін.

На нашу думку, успішне вирішення цих фундаментальних завдань вимагає гуманітаризації освіти в Україні, яка б забезпечила етико-моральне становлення та духовне збагачення молодого покоління.

Гуманітаризація змісту на всіх рівнях освіти – це вияв нового мислення світового співтовариства щодо глобальних проблем розвитку людства. Вона передбачає передусім посилену увагу до внутрішнього світу людини, найбільше сприяння розвитку всіх її здібностей, фізичних і моральних якостей [2].

На сьогодні виникає об'єктивна потреба створення й упровадження в систему професійної освіти нової фахової ділової комунікації, тобто мовної освіти. Особливо це важливо для майбутніх учителів початкових класів. Вона повинна забезпечити формування та розвиток комунікативної професійно орієнтованої компетенції особистості, яка здатна реалізувати свій життєтворчий потенціал на потреби держави.

Активізація виховного і життєтворчого потенціалу гуманітарних наук у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів також передбачає широке використання надбань: психології (врахування вікових психологічних особливостей студентів з тими характерними ознаками, від яких багато в чому залежить сприйняття та осмислення); педагогіки (узгаляння процесів виховання, навчання та розвитку особистості); різних жанрів мистецтвознавства (театру, музики, живопису, кіно, архітектури тощо), які, з одного боку, підсилюють мистецький характер гуманітарних наук, а з іншого – збагачують інтелект і розвивають почуття студентів.

Висновки. Отже, життєтворчий потенціал гуманітарних дисциплін є досить високим, особливо в процесі підготовки вчителя початкових класів. Внаслідок цього збільшується роль гуманітарних наук у формуванні особистості вчителя, бо лише в культурній спадщині людства – предмет вивчення дисциплін гуманітарного циклу – підрастаюче покоління може знайти відповіді на актуальні для них питання (етичні, моральні, філософські). Теоретична значущість і недостатня практична розробленість теми відкривають перспективи для подальшого її дослідження.

Список використаної літератури

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс] // Сайт

Адміністрації Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.

2. Савченко О. Я. Розвиток змісту початкової освіти в умовах Державного суверенітету України: методологічний, законодавчий, дидактичний аспекти / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2011. – № 8. – С. 25–29.

3. Фізер І. Вагомість гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти: Інавгурац. лекція почес. професора Нац. ун-ту “Києво-Могилян. акад.”, 1 верес. 1996 р. / І. Фізер. – Київ: КМ Академія, 2004. – 21 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2017.

Радченя И. В. Использование жизнетворческого потенциала гуманитарных дисциплин в процессе подготовки будущего учителя начальных классов

В статье проанализирована роль жизнетворческого потенциала гуманитарных дисциплин в процессе подготовки будущего учителя начальных классов. В результате обобщения информации пришли к выводу, что жизнетворческий потенциал гуманитарных дисциплин является очень высоким, особенно при подготовке учителя начальных классов. Вследствие этого увеличивается роль гуманитарных наук в формировании личности учителя, потому что только в культурном наследии человечества подрастающее поколение может найти ответы на актуальные для них вопросы. Определено, что теоретическая значимость и недостаточная практическая разработанность темы открывают перспективы для дальнейшего ее исследования.

Ключевые слова: *жизнетворческий потенциал, гуманитарные дисциплины, подготовка, будущий учитель.*

Radchenya I. The Use of Lifecreating Potential of Humanitarian Disciplines in the Process of Training the Future Primary School Teachers

The article analyzes the role of lifecreating potential of humanitarian disciplines in the process of preparation of future primary school teacher. The attention is drawn to the fact that the first priority task of the modern education is to cultivate a purposeful person committed to full realization of opportunities and who is ready for development of innovative experiences, with ability to make responsible and proper choices in different life situations. Therefore, the purpose of the educational process is the formation of those personality traits that help the successful adaptation of youth in a society. It is acknowledged that importance of lifecreating potential of humanitarian disciplines is explained due to their nature. It was found out that Humanities are primarily aimed at formation of the historical and literary knowledge, culture, development of variety of feelings of the younger generations, at familiarizing them with the role of creativity in human life and society. Therefore, the important task for today education is the use of lifecreating potential of humanitarian disciplines in the process of preparation of a future primary school teacher. It would bring the students to better understanding of a human being himself, the essence of his existence, activity and development, and to awareness of complexity of his coexistence with nature, with relationships in society, with culture, with work, and with his own self.

After all, the primary school teacher needs to convey his knowledge in an accessible form to the future generations, and, consequently, the renewal and flourishing of society is impossible without a teachers' lifecreating potential and a high level of the teacher's professionalism.

Analysing various approaches to definition of humanitarian sciences' lifecreating potential in different historical periods and for different nations allowed to conclude that even in ancient times different societies in accordance to the level of their culture development valued the selection of educational material on the problem that was studied. So, since ancient times, people embodied their ideas about good and evil in myths, legends, religious teachings and introduced them to future generations.

As a result of generalization of information we came to a conclusion that lifecreating potential of humanitarian disciplines is quite high, especially in training the primary school teachers. As a result the role of the Humanities in the formation of teacher's identity increases, as only the cultural heritage of the Mankind is able to give answers to all the important questions of younger generation. It is acknowledged that theoretical importance and insufficient practical research of this subject opens new prospects for further study.

Key words: *lifecreating potential, humanitarian disciplines, training, future teacher.*